

РЕЦЕНЗИЯ

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по 3.8. *Икономика и управление* в Стопанска академия "Димитър А. Ценов" - Свищов

Автор: Милена Тодорова Тодорова - докторант към катедра „Аграрна икономика“

Научен ръководител: доц. д-р Марина Николова и доц. д-р Маруся Станчева-Линкова

Тема на дисертационния труд: Регулативни въздействия върху развитието на агробизнеса в България

Рецензия от: проф. д-р Иван Димитров Пенев, определен съгласно Заповед № 383/2.05.2018 на Ректора на Стопанска Академия „Димитър.А. Ценов“-Свищов.

Настоящата рецензия е изготвена в съответствие със Закона за развитие на академичния състав в Р.България, Правилника за неговото приложение.

Общо представяне на дисертационния труд

Цел: анализиране въздействията на националното и европейското регулиране върху условията и факторите за развитие на земеделието в Р. България.

Изследователска теза: условията на регулиране и стимулиране на агробизнеса е необходимо да се намери балансът между конвенционалното и биологичното земеделие с оглед осигуряването на продоволствена сигурност, опазването на околната среда, осигуряването на заетост и на здравословна и качествена селскостопанска продукция.

Предмет на изследването: въздействието на аграрната политика върху развитието на конвенционалното и биологичното производство на пшеница, както и строгите регулации, на които подлежи.

Обект на изследването: агробизнесът в България, функциониращ в условията на държавно и европейско регулиране.

Методология на изследването: използвани са методите на SWOT анализа, на аналогията, сравнителен метод, контент анализ, многокритериен анализ, анализ на чувствителността, метод на сценариите, метод Делфи, дълбочинно интервю и други.

Дисертационният труд е в обем 179 стандартни страници с включени 37 фигури, 30 таблици, 2 приложения. Използвани са 121 литературни източници, от които 97 на кирилица и 24 на латиница. Дисертацията се състои от увод, три глави и заключение. В уводът (3 страници) докторантът посочва целта, задачите, обекта, предмета на изследването и формулира изследователската теза. В първа глава, (54 страници) са разгледани значение на аграрния сектор за икономиката на страната; регулирането в аграрния сектор; и мястото на агросектора в националната икономика. Във втора глава, (47 страници) е представена ОСП в България; направен е SWOT анализ на аграрния бизнес; и са дискутирани са модели за развитие на земеделието в България. Трета глава (40 страници) е концентрирана върху биологичното производство на пшеница. Дискутирани са условията за прилагане на биоземеделие и конвенционално земеделие в Р. България. Оценени са няколко сценария за съвместното отглеждане на биопшеница. Заключение (6 страници) обобщава дискусиите и намереното в работата. Приложенията са с обем 16 страници.

Форма и съдържание на дисертационния труд

Актуалност на темата: Предизвикателствата пред развитието на биологичното земеделие и съществуващата система на конвенционално земеделие са актуални. Част от тези основни предизвикателства са свързани с действащите регулативни инструменти на европейската и националната аграрни политики.

Обем, структура и език на дисертацията: Първа глава е теоретична и в нея са представени значението на аграрния сектор за икономиката на страната. Интерес представлява втората точка, отнасяща се за особеностите на регулиране в аграрния сектор. Разгледани са промените в основните закони в сектор „Земеделие“ и са изведени предизвикателствата, които нестабилността в институционалната среда поставя пред аграрния отрасъл. Анализът в тази част би могъл да се разшири и към други закони важни за земеделския бизнес. Например ЗЗД и ТЗ, където се третират договорите за наем и лизинг. По настоящем, договорите за наем и лизинг на земеделска земя, почти са изместили специализираното законодателство – закона за арендата.

В дисертационния труд няма ясно представена методика на изследването. Мястото на методиката е в края на първа глава или като отделна глава. Въпреки, че в следващите части на дисертацията се използват SWOT анализ и метод разходи-ползи, тези подходи не са описани отделно и защитени като подходящи за

изследването. Например, при метода разходи-ползи е приет дисконтов процент- 5%, без да се обосновава този избор. Друг проблем, който не е дискутиран, е как са изчислени разходите по производството. При стопанство от 10 декара, организацията на производствените процеси е различна от тази при стопанства от 500 и повече декари. Това дава отражение и върху разходите.

Част от втора глава е теоретична (Същност и ефекти от прилагане на ОСП в България) а другата част е емпирична. В емпиричната част първо е извършен SWOT анализ на аграрния бизнес, като е направено анкетно проучване на експерти. На базата на получените резултати е изведена необходимостта от задълбочаване на анализа по отношение на конвенционалното и биологично земеделие. Следващата стъпка в тази посока е разработването на сценарии за земеделски стопанства с използвана земеделска площ (1) до 10 дка; (2) 10-20 дка; (3) 20-100 дка; (4) 100-500 дка. Предлага се част от площта да е бъде засята с пшеница, произвеждана биологично и част конвенционално. Този подход има следните ограничения. (1) За да се отглежда дадена култура по биологичен начин трябва цялата площ да е сертифицирана за този вид производство. (2) Пшеница, която е култура със слята повърхност, трябва да се редува с окопна култура, ако не всяка година поне през няколко години. Това силно намалява площите които могат да се засяват с биопшеница особено при малките размери на стопанствата от първата и втората група. (3) Производителите със стопанства с различен размер имат и различно поведение. По-големите, основно са стопанства максимизиращи печалбата, докато при по-малките профилът е размит и те могат да осъществяват производство за допълване на семейните доходи, производство за оцеляване и др. Реакцията към изменение на подпомагането и възможностите за получаване на подпомагане на тези типове стопанства е различен.

В трета глава са оценени положителните и отрицателните страни на мерките от ПРСР 2014-2020, които са подходящи за съвместно производство. Дискутирани са три сценария за развитие на съвместно отглеждане на биопшеница: оптимистичен, песимистичен и реалистичен. Разликата в сценариите е различното ниво на подпомагане. Анализирани сценарии имат смисъл, но подходът среща същите ограничения дискутирани в предходния параграф.

Автореферата: По структура, съдържание и същество авторефератът отговаря на съдържанието на дисертационния труд.

Научни публикации по тематиката: Научните публикации на докторанта са 4 (2 статии, 2 доклада) и са свързани с темата на дисертацията. Две от публикациите са издания на СА Д. А. Ценов – Свищов. Една е от научна конференция организирана от СА Д. А. Ценов – Свищов и една от кръгла маса по проблемите пред развитие на фермерските пазари в България

Научно-приложни приноси

Представената справка за приносите частично отразяват резултатите от направеното проучване. За мен сравнително безспорни са следните;

- Анализирани са промените в основните закони в сектор земеделие и изведено предизвикателствата, които нестабилността в институционалната среда поставя пред аграрния отрасъл.
- Дискутирана е връзката на земеделието с другите отрасли и са разкрити неизползваните възможности.
- Чрез SWOT анализ са разкрити вътрешните характеристики на аграрния бизнес, както и външните фактори, които му влияят

Спорни са следните приноси:

- Разработеният модел за съвместно (конвенционално и био) отглеждане на пшеница, отразяващ интересите на всички заинтересовани страни, които са неразривно свързани в икономически, социален и екологичен смисъл.
- Разработените сценарии за бъдещо развитие на съвместното земеделие в България: оптимистичен, реалистичен и песимистичен.

Проблемите тук са свързани не толкова с методическия подход, колкото със заложените параметри в модела.

Критични бележки, препоръки и въпроси

Към дисертационния труд имам следните по-съществени критични бележки, препоръки и въпроси.

- Как са подбрани експертите, на които са изпратени въпросниците?
- На колко експерти са изпратени въпросници?
- Колко от тях са върнали въпросниците?
- Освен средната оценка, какво е разпределението на отговорите?

- Какво е основанието да се определи размерът на ИЗП на стопанствата при които се развива модела (1) до 10 дка; (2) 10-20 дка; (3) 20-100 дка; (4) 100-500?
- Как може да се организира производство на био и конвенционална пшеница на 10 декара използвана земеделска площ?

В разработката са допуснати неточности от технически характер. Някои от тях са:

- Част от фигурите и таблиците нямат източник (фиг 1.3; фиг.1.4. таб. 1.5. и др.). Източникът на информация е прието да се представя под фигурата или таблицата.
- Фигура 2.6. годишни добиви не е правилният термин. Данните са годишно производство. На стр. 86 при описанието на фигура 2.6 е допусната същата грешка.
- Фигура 2.9 нетната настояща стойност (лева) и вътрешната норма на възвращаемост (%) са дадени на една графика. Тези два показателя са с различни мерни единици и използваната графика не е подходяща за илюстриране на резултатите.
- При фигура 2.10. - забележките са същите както в предния параграф, но тук означенията на двата показателя са разменени.

Заклучение

Поради изложените в рецензията методологически и методически проблеми не бих могъл да дам крайно становище за качествата на дисертационния труд. Окончателната си оценка ще формирам в зависимост от публичната защита на докторант Милена Тодорова Тодорова и отговорите на въпросите в рецензията.

Дата: 25.05.2018

Гр. Пловдив

ИЗГОТВИЛ

РЕЦЕНЗИЯТА:.....

(проф. д-р Иван Димитров Пенев)